

Bent Flyvbjerg, Nils Bruzelius & Werner Rothengatter: *Megaprojects and risk – anatomy of ambition*. Cambridge University Press, 2003. 207 s.

Julkinen valta suunnittelee, rahoittaa ja toteuttaa erilaisia hankkeita, joiden mittakaava vaihtelee vaatimattomasta erittäin kunnianhimoiseen. *Megaprojects and risk* on tutkimus, joka käsittelee suuren mittakaavan julkisia hankkeita. Tutkijakolmikko etsii kirjassaan vastausta seuraavaan kysymykseen: kuinka hyvin julkisen vallan suunnitelmat ja laskelmat pitävät paikkansa isoja hankkeita toteutettaessa?

Vaikka tutkijakolmikron kirja on kohta jo kymmenen vuotta vanha, se ansaitsee huomion kolmesta syystä. Ensinnäkin se on edelleen hyvin ajankohtainen tutkimus, koska se kertoo jatkuvasti käynnissä olevasta ilmiöstä, suurista julkisista investoinneista. Toiseksi sen tuloksia ei tiettävästi ole ainakaan toistaiseksi kiistetty. Kolmanneksi tutkimuksen tuloksilla on tiettyä yleistettävyyssarvoa myös pienen mittakaavan hankkeissa.

Kolmikron tutkimus julkisen kunnianhimon anatomiaa on empiirinen, ei laadullinen. Bent Flyvbjerg on suunnittelun professori Aalborgin yliopistosta, Nils Bruzelius on saman alan apulaisprofessori Tukholman yliopistosta ja Werner Rothengatter on Karlsruhen yliopiston talouspolitiikkaa tutkivan instituutin johtaja. Kirjoittajat ovat siis alan väkeä, sillä mukanaolo isoissa julkisissa hankkeissa kuuluu heidän toimenkuvaansa.

Tutkijat ovat keränneet tietonsa monista toteutetuista julkisista hankkeista. He vertasivat investointien suunnittelussa esitettyjä kustannusarvioita niiden lopullisiin kustannuksiin. He havaitsivat, että investointien lopulliset kustannukset ovat poikkeuksetta suuremmat kuin suunnitteluvaiheessa esitetyt kustannukset. Tutkituissa investoinneissa lopulliset kustannukset ylittyvät yleensä 50–100 % ja joissakin tapauksissa jopa lähes 200 % suunnittelussa esitettyihin kustannusarvioihin verrattuna.

Tosiasia on, että suunnittelijat epäonnistuvat megaluokan julkisten investointien arvioinneissa ja syitä siihen voidaan vain ounastella. On mahdollista, että suunnittelijat aliarvioivat joko

henkilökohtaisista tai poliittisista syistä hankkeiden todelliset kustannukset. Yhtä mahdollista on, että investointien mittakaava ylittää heidän kognitiiviset resurssinsa. Yhtä kaikki tutkijoiden johtopäätös on, että investointien kustannuslaskelmiin on todellakin syytä suhtautua epäillen ja suurella kriittisyydellä.

Tutkijat selvittivät myös sitä, kuinka hyvin ennusteet hankkeiden käytöstä pitivät paikkansa. He huomasivat, että niiden todellinen käyttö jäi pääsääntöisesti ennusteita vähäisemmäksi. Tätä he selittivät sillä, että hankkeiden suunnittelijoilla ja kannattajilla on tapana yliarvioida hankkeiden käyttö ja hyödyt. Tutkijat varoittavat päättäjiä luottamasta liikaa investointeja suosiviin kysyntä- ja käyttöennusteisiin.

Tutkijoiden mukaan väitteet julkisten projektien myönteisistä aluetaloudellisista vaikutuksista ovat yleensä liioiteltuja ja perusteettomia. Tämä selittyy sillä, että etenkin infrastruktuuriinvestoinneilla on rajallinen vaikutus tuotteiden ja palveluiden hintoihin. Vain jos alueella on huomattava vaje liikenteen kapasiteetissa, hankkeet vaikuttavat myönteisesti aluetalouteen.

Julkisia hankkeita edeltävien ja seuraavien ympäristövaikutusten arviointi osoittautui huolestuttavan vajavaiseksi tutkitussa aineistossa. Tutkimus liittyy yleensä hyvin löyhästi hankkeiden läpivientiin eivätkä väitteet hankkeiden myönteisistä ja kielteisistä ympäristövaikutuksista näytä pitävän paikkaansa. Tämä tarkoittaa, että ympäristövaikutusten arvioijat ovat todennäköisesti isoissa hankkeissa vähintään yhtä heikoilla kuin niiden suunnittelijat.

Poliittisen päätöksenteon luonne selittää tutkijoiden mukaan tietyn osan julkisten investointien pettymyksistä. Poliittiset päättäjät eivät edusta hankkeiden omistajuutta, vaan niihin eri tavoin suhtautuvia intressiryhmiä ja julkista mielipidettä. Aktiivisesti toimivat intressiryhmät ja julkinen mielipide voivat vaikuttaa poliittisiin valintoihin enemmän kuin investointien läpivientiin liittyvät monimutkaiset tosiasiat.

Tämä selittyy tutkijoiden mukaan sillä, että investointeja suosivat ihmiset innostuvat tavoitteista ja visioista eivätkä niiden toteuttamisen realiteeteista, joista heillä ei yleensä ole mitään tietoa. Koska tavoitteilla ja visioilla ei rakenneta yhtään mitään, rakentamisen realiteetit tekevät tyhjiksi investointien kannattajien alkuperäiset toiveet ja uskomukset.

Tutkijoiden tarjoama kuva julkisen vallan kunnianhimosta on realistinen eikä kovin ruusuinen. Isojen investointien ongelmaan ei heidän mielestään ole tarjolla helppoja eikä nopeita ratkaisuja. Heidän mielestään arviointien osumatarkkuuden parantamiseksi on kuitenkin

mahdollista tehdä jotain. Tähän ongelmaan he kehottavat kaikkia osapuolia kohdistamaan huomionsa. Sen tekeminen on kuitenkin toinen juttu.

Risto Harisalo